

DISSERTATIO PHYSICA,
BREVITER DELINEANS

THEORIAM SOLIS,

Quam

SUMMI NUMINIS GRATIA SUBNIXUS

In REGIA & illustri ad AURAM Academiâ
approbante Amplissima FAC. PHIL.

P R Æ S I D E

Praclarissimo & Excellentissimo Viro,

DN. M. PETRO HAHN,

Physi: Professore Ordin- Celeberrimo,
Consistorii Acad. Assessore gravissimo,
Mecænate ac Præceptore gratissimâ
mente perpetim suspiciendo,

Publico eruditorum examini, liberalis exercitii causâ permodestè offert

HAQVINUS A. Busing/Smol:
S. R. M. Stipend.

Ad diem 12 Decemb Anni 1685. in Auditorio Max:
horis antemeridianis & usitatis.

Excusa apud JOHANNEM L. WALLIUM,
Reg. Univ. ibid. Typogr.

SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS

Amplissimo & Consultissimo Viro

DN. NICOLAO PZERZEN/

Regii judicii Ab. in magno ducatu Finlandiæ Af-
fessori gravissimo æquissimoq; , Mæcenati opti-
mo, Patrono ac Nutritio propensissimo, devo-
to animi obsequio æviternum suspiciendo.

Nec non VIRIS

Pl. Reverendo, Reverendis & Eruditissimis,

DN. M. JOHANNI SPAKIO, In Åsheda
Pastori meritissimo, in vprovdingahäräd Præ-
posito dignissimo, patrono ac promotori sub-
missivo vultu devenerando.

DN. ANDRÆ H. Wylsing in Sidsjöåås
Pastori meritissimo, patri ut optimo ac chariss.
sic omni filiali pietate æternum suspiciendo.

DN. MARCO HEMMINGIO, in Berg
Pastori laudatissimo, fautori & benefactori
mente gratissimâ prosequendo.

Ut Et

Per industria ac natalium splendore sumè conspicuo,

DN. CAROLO Pieren/ in prædicto Di-
casterio Regio Amanuensi solertissimo, fau-
tori itidem honorando.

Simul ac Venerabili & Doctiss:

DN. SVENONI Sinnerwaldh/ verbi divini ministro
in Sidsjöåås impigerrimo, fautori cum amico
amando.

PAX, GRATIA, SALUS !

IN VIRUM JUVENEM

*Et liberalium Artium studiis & amabilis
Virtutis ornatu spectatissimum,*

DN. HAQVINUM *Wissing/*
de Theoria Solis ingeniosè discurrentem,
Amicum ac Commilitem perpetim
charum habendum:

HAQVINUS VISINGIUS

per Anagr:

NUGIS. QVA. HI. NISU. VIS.

vi delectantur Nugis, & inepta lo-
quuntur,

Ignorant Artem ad QVA via plana ferat.

HI tibi non sunt accepti; sed corde volutas

Grandia, quæ eximios addecuere viros.

NISU cum cupido præclara reperta sophorum

Vis vestigare & mente agitare bonâ.

Auricomi Solis, quem Gens Eoa colebat,

Naturam enudas ingeniumque potens.

Talibus in cœptis voto mea gaudia testor:

Ausus eveniant Numine propitio!

*Quamquam mæsto animo propter do-
lorem ex insperato dilectissimi
Filioli obitu, perceptum,*

L. tn. Mq; scripti

SIMON *Zölpo/*
Log. & Met. Prof. Ord.

Literatissimo Ornatissimoque

Juveni,

DN. HAQUINO WJJSMS/

Amico & commiliti meo perindustrio,
eruditam de SOLE disputationem pro-
priis auspiciis evulganti, ΤΕΙΣΙΧΟΝ
gratulatorium:

Q Uando corusciferi splendent la-
quearia cæli,
Eximium pandunt tunc CREATORIS
opus;
Plejades igne micant, *Hyades*, nimbofus
Orion,
Zethus & *Amplion*, *Libra Venusq;* suo.
Attamen his præstat patuli *fax publica*
mundi;
Sic præstat *pietas*, quæ *Tibi* sola pla-
cet.

*Quod dedi impeditior quidem, lu-
bens tamen*

AND. WANOCHIUS
Ph. pract. & Hist. Prof.
h.t. Fac. Ph. Decan.

IN NOMINE INDIVIDUÆ TRINITATIS!
MEMBRUM PRIMUM
exhibens ὀνομασιολογίαν Solis.

Distrabit quemq; incerta mens, re-
tinent remora, nec sua seponunt
incommoda rerum obscuri nexūs, quī
solvendi veniunt prius quam quis inti-
ma quæq; aut attingere aut accuratius
pensitare poterit. Quapropter laudat
quoq; totus literatorum circulus eos Phi-
losophos, qui primum cepere, licet non
absq; omni sudore, enucleationem vocum
in re tractanda tradere. Scilicet ut er-
ror Etymologia, viam aperit aliis erro-
ribus, Æquivocationis semper contur-
bat, & Synonymiæ sæpè numero lecto-
rem fallit: Sic quoq; genuinè expositum
Etymon viam, Homonymon personam,
ac Synonymia satellitem explicant, Me-
taphorice loquendo. Quorum mo-
rem nos sequuti, in thematis hujus ex-
plicat-

plicatione, veram vocis, quantum quidem
intelligimus, in se stabimus origina-
tionem, deinde inter variorum varias solis
acceptiones, unam ceu instituto nostro con-
sonam subjungemus, denique superstru-
emus, quae voci huic sunt Synonyma.
Nunc ergo primus nobis de Etymo labor.

§. I.

Etymi indolem indagaturi deprehen-
dimus, has inter reliquas eminere
sententias, nempe quando ductu Cicero-
nis lib. 2. de nat. Deor. & multorum, di-
citur *Sol* quasi *Solus*; primo quidem quia
toto hoc universo, est unicum indivi-
duum, totam exhauriens speciei suae
latitudinem. Unde jam in frontispicio
linearum nostrarum, hinc quidem tol-
limus *parelium*, ceu meteorum empha-
ticum, quod quae prodit facie, non habet re-
ale. Conf, Syn. Phys: Sperl. p. 175. Interim
non negamus *parelium* unam vel plures, entia
esse realia in genere talia, cum citra fi-
ctionem intellectus actuque in mundo
existent: quod ipsum declarat experi-
entia

entia, tum etiam subministrat ratio, si modo attendere velimus, ad hujus meteorici causas, quas clare satis explicat citatus *Sperling*. noster in suis instituit: & nos ideo illuc candidum remittimus lectorem; hoc tantum subjungentes, quod multa per *apparentiam* solam nobis constant, *quæ non sunt*. Fucum faciunt homines & artem eorum æmulatur sæpius natura: Non ut in se est vitiata, sed ut intellectus nostri tenebras, partim exstimulet istis imaginibus, partim etiam manu ducat ad rei ipsius notitiam. *Nam species veri detegit aliquando verum*, ut acutissimus scribit *Seneca*. & ejus verba refert *Clariss: Sperlingius*. Quibus illud annectimus, ut ut nimis leve, quod si reperiat alicubi hæc vox in numero plurali usitata, ut apud *Democritum*, ex eo tamen non concludi posse, plures sole uno in terris dari: quoniam intelliguntur ibi vel dies, ut sæpius apud *Virgilium*, vel Solis radii, ut apud *Martialem*; Vel denique ardor & æstus solis, ut apud *Horatium* legitur, ac paragraphus sequens fusius de hujusmodi dicet. *Altera autem sententia*

est rursus *Ciceronis* & aliorum, quâ *Sol*
 dicitur *Solus*, quia omnium fiderum in
 Cœlo, est corporis quantitate maxima,
 cujus rei cum detur forsan melior in
 sequentibus explicandi ansa, propera-
 mus idcirco ad *tertiam* istam *opinionem*,
 quæ ad ductum ejusdem *Ciceronis* &
 reliquorum, dicit *Solem* quasi *solum* ulti-
 mo, quod maximâ adeo sit præ omni-
 bus aliis luminaribus, copiâ & clari-
 tate fulgoris, quam rectoribus & in-
 terdum obliquis, semper tamen fulgi-
 dis commonstrat radiis, dum reliqua
 singula lateant, tamquam obscuris late-
 bris recondita, ut fufius dehinc. Interim
 æqui boniq; consulas, has de *Ety*mo *Ci-*
ceronis & *Calep* nostri sententias rogamus,
 ac eligas quæ tibi arriserit, nam nobis
 aliquod harum discrimen ponere, non
 est animus, sed tuæ hoc & ipsum offeri-
 mus censuræ. *Neq; enim singula necessi-*
tatis complectitur exercitissimus Imperanti-
um, nedum nostra tenuitas: & quare?
quia miserè exsurgit intellectus noster, dicen-
te Historicorum principe Cornelio Tacito.

§. II.

Homonymiæ explicationem ubi pariter capite componere velimus *Chymicos*, qui solem pro *auro* accipiunt, relinquendo, etiam ab initio antevertere necessum habemus (si modo brevitatis admitteret) notiores quasdam *Poëtarum* dicendi formulas, ut unam Satyrici istius *Poëtæ Juvenalis*, alteram *Horatii* & tertiam demum *Virgilii*. Proprius *Juvenali* modus, solem dicit *Primum*. Sic â primo sole Svaviter in aëre cantando obstrepunt aves, ludunt in aqua pisces, ipsiq; nos mortales primum plerumq; comitamur solem, in studiis sacris aut prophanis: hoc est solis præoccupamus aut proximi sequimur ortum. Infaustum autem solem (venia verbo) ac proinde quamlibet, quæ in terris nos premit, denotat *Horatius* calamitatem, dum solem nominat *nigrum*. Enumeret quis mihi quæso, omnes istos fortunæ arietes, fortunæ gravissima tormenta, quibus occursum variis concutimur modis. Vadat fames, vadat morborum cumulus, totum tantum orbem

si videris, advertes hercule præter innumera alia incommoda, etiam eos, qui nobis forent & charissimi & necessarii, inopinato exitu recedere eo nomine, quod homines sint nati, mori nati. Quamquam brevissima nobis interdum relinquuntur mitioris fortunæ tēpora, adeoq; opportune admodum se nobis sistit explicandum dictum *Virgili*, solem *novum* nuncupans: quo ipso in loco intelligit quidem autor diem exorientem, solem adhuc recentem, & nondum tantopere ferventem: Verum nec respuit allegorice verti, ac significari levissimum ab ærumnis suspirium, quū in omnibus tribus hisce dictis, occurrit tropica quædam locutio. Observatu dehinc dignum est, quod â Theologis præsertim homileticis sumitur sol, vel pro *declaratione, conjunctâ cum mitiori quadam castigatione*, ut legitur apud *Jonam* Cap. 4. 8. vel pro *persecutione solâ & perfectâ* ut *Math.* 13. 6. cum sint impii ut herbæ quas sol adurit: Vel pro *lasitia*, vel *præcone instantium ob peccata panarum*, tum etiam *extremi iudicii*, ut *Propheta* Joel.

Joel. Cap. 2. 31. in V. T. & Lucas C. 21. 25. in N. T. testantur. Vel *quinto eminenter ac Metaphoricè pro ipso Messia olim, & non amplius, in carnem adventuro, teste Malach. 4. 2. & Esaiâ C. 9. 1. in V. T. Math: 4. 15. 16. & Luc. 1. 78. 79. in N. T. Nostri autem instituti ratio est, solem, contemplari, qua planetarum medius, dux, princeps & moderator est luminum reliquorum, mens mundi & temperatio, ut præclare alicubi differit lumen illud Eloquentiæ Cicero.*

§. III.

In synonymiæ expositione tanto minus sudabimus, quanto magis certi sumus, nos excusatum iri communium epithetorum notatione, quæ sunt *maximus* *Aliss*, teste Virgilio; *lumen maximum*, teste Vulgo; *lucis scaturigo*, teste Heraclito, & *orbis totius oculus*, teste demum Orpheo. Quippe qui novit, quantum utilitatis proprium illud visus organum, suo præstat subjecto illuminato; is parum recusabit idem quoque posse, metaphorice licet, dici de Sole, ceu causâ illuminante totum hoc universum. tantum esto jam dictum de *ὀνομασιολογία*. Instat pro porro.

MEMBRUM SECUNDUM,

πραγμασιολογίαν explicans.

Sic transivimus leves, trajecimus
simplices, & fretum objectum
superavimus, nauticæ artis minus pe-
riti. Sic quoq; difficultatibus reniten-
do, errorem propè evitavimus circa ea,
quæ ipsam absolvunt ὀνομασιολογίαν. Jam
ergo in id juxta incumbere decet, ut,
pari studio statim insecutemur modo as-
sumptam πραγμασιολογίαν, cum absq; insi-
gni aliquo damno à nobis hic omitti pos-
sit tractatio, de propria substratæ mate-
riæ sede. Formalis diversi hoc est mu-
nus, ut distincto suo partiali atq; ac obje-
cto totali splendeat quæq; disciplina.

§. I.

Undam unda trudit, errorem sequi-
tur error, ac qui male incedere ce-
pit, morem ut plerumq; obtinet anti-
quum. Scilicet credidit *Aristoteles*, quod
Cælum sit quinta quædam essentia, à
quat-

quatvor elementis diversa, simplissima, incorruptibilis & æterna. Credidit solem ut reliqua astra communem cum Cælo naturam habere, & ab orbibus, quibus ea clavorum instar affixit, tantū recedere densitate, distare compactione. Deniq; à prioribus erroribus provocatus credidit, nec credidisse contentus, stultinuit etiam fidenti pronuntiatione definire stellam in genere sic dictam (adeoq; & ipsum Solem) quod *sit orbis sui densior pars &c.* Ad quem jam referas *Peripateticos*, qui hujus dogmatis rationes acrius obtrudentes nos salutāt dicendo: *In simplicibus corporibus partes sunt ejusdem naturæ cum toto: Cæli corpus est simplex & stella itemq; Sol, sunt ejusdem partæ. Ergo erunt stella itemq; Sol, naturæ ejusdem cum Cælo, cui inharerent & quocumq; moventur:* modo hinc tollimus densitatem & compactionem, quarum beneficio facilius concipitur lux, & retinetur concepta. Verum Respondemus minorem ex parte negantes; nam ut taceamus, quam habent stellæ & Sol *specificam formam*, quis quæso dixerit eas magis

magis partes fore Cœli, quam pisces partem constituunt aquæ, in quâ ludunt, & volucres aëris, in quo volitant: quinimo sublatâ hac inconvenientiâ, nec Sol, nec stellæ reliquæ detrahent quid Cœli simplicitati, quoniam nec componunt, nec subtrahunt quid aves aëri, aut aquæ pisces. Quid multis moror? cum ipse facer textus litem dirimat, dicens: *stellas & solem non ex expanso*; tamquam materiâ factum esse (ut urget *Vallesius* Peripati affecla) sed *in expanso*. ceu in subjecto positum, Genes: I. 14. Dicit autem quem nominavi, *Vallesius*, quod si expansum istud non præberet astris materiam, *necesse foret istam expansi partem pervisse, quæ aderat ubi singula posita sunt astra*. Verum Respondendo jubemus primum *Vallesium* attendere, ne sibi sit contradictorius, quando dicit Cœli substantiam condensatam, stellarum constituere materiam, ac tandem tamen tollit â Cœlo vacuum, tollit rarefactionem, tollit etiam alieni corporis concretionem. Scilicet ut putamus, substantiam Cœli condensatâ
stellis

stellis materiam ponere, nec interim
 vel rarefactionem ad propellendum va-
 cuum, nec ipsum vacuum, nec novam
 Cœli partem creatam, nec deniq; ex-
 trinsece substantiam aliquam adscitam
 largiri, summe erit contradictorium.
 Deinde plane iniquus est *Vallelius* in hac
 suâ propositione, quoniam eâ lege sunt
 Cœli partes à Creatore productæ, ut a-
 liis corporibus cedant eaq; intra se re-
 cipiant. Quocirca valeat *Aristoteles* de-
 lired *Vallelius*, & nos nostri instituti me-
 mores, ductu nostri *Sperlinon*, hanc cu-
 dimus, ceu propiorem & ad substratam
 tantum materiam quadraturam, defi-
 nitionem:

§. II.

*Sol est planetarum medius, maximus,
 simplex, lucidissimus, globosus, semper
 mobilis ex luce primogeniâ inferiorum
 salutis causâ creatus.*

Tradita hæc *πραγματικὴ* definitio, est
 brevissimum quoddam compendium,
 quod breviter & succincte, salvis tamen
 relictis secus sentientium sententiis,

nos in veritatem rei deducit, quod fit
via duplici, quæ alio nomine dicitur,
conceptus communis, seu convenientiæ, &
conceptus restringens seu disconvenientiæ,
qui ipse ob intellectus nostri hebetudi-
nem, tantum ab affectionibus hic desu-
mitur. Quantum ad prius, ponimus
loco generis *planetam* five stellam erran-
tem, quippe dividuntur communiter
stellæ in errantes & fixas, & cum inter
has quæ eandem semper invicem po-
situm retinent recenseri nequit, rema-
net quod referatur & definiatur per
conceptum quendam convenientem,
ut est *planeta*, dictus à Græco verbo pass.
πλανάσμαι, quod *errare* significat. Oc-
casionem interim ex inde sibi sumunt
non pauci opponendi, quos inter & *Pa-
tricius* recognoscas dicentem: *Quod
dirigitur ad finem per sua initia & media or-
dinata, illud in nullo errat: Sol. Ergo.* Suam
proposit: minorem inde inclarescere
dicit, quia Deus & natura nihil frustra
faciunt, nec motum frustra cient. Ve-
rum ut *ubi partes labant, summa quoq; tur-
batur*, dicente *Historico*; sic hic sumus rem
pera-

peracturi, ac distingvendo inter *errare proprie* vel *per se*, & *improprie* seu *respectu alterius*, nihil *Patricio* relinqvemus, quo nobis amplius molestiam creet. Scilicet *per se* in motu illud errat, quod adeo sine certâ vagatur lege, ut terminum â quo exiit, & ad quem lege motus proprii redire necessum habet, vel plane non attingit, vel iusto sæpius, tum itineribus alienis & tempore inconvenienti. *Improprie* autem & *respectu alterius* errare, est eundem quidem terminum semitâ & tempore consvetis, interim tamen non simplici motu, rectâ planave viâ attingere, quod Soli cum reliquis Planetis est commune, qui modo ad dextram, modo ad sinistram se vibrans, in summa tamẽ inæqualitate semper æqualis, nunc se ad altiora elevat, nunc se deprimens, ad inferiora tendit, semper eos gradus repetiturus, cum ad primum motus sui terminum remeet. *Motus* prorsus *erroneus*, non *respectu sui ipsius*, sed *stellarum fixarum, quæ eandem â se invicem, eandem â terrâ distantiam, eundem in Cælo situm obtinent semper.* Priorem ergo sententiam

tentiam liberales concedimus Patricio,
non item posteriorem. Quid? quia
sepositâ repetitione distinctionis, etiam
*de victarum gentium militi minor, quam do-
mestico habetur fides, dicente Curtio.*

§. III.

*Quod vero ipsam concernit in da-
ta definitione differentiam, desumimus
illam ut ante diximus, ex ipsis causis,
solem ab, ex, per & propter aliquid
creatum esse, clarius explicaturi.*

*Causa igitur Solis efficiens est vel no-
bis tacentibus, summum idq; indepen-
dens Ens, Deus scilicet. Ter. Opt. Max: â
nobis in secula laudandus! quem ut simplici-
ter primum novimus, sic cæteris cun-
ctis suum adeo largitur esse & depen-
dere, ut ne vel mundi istud decus Sol,
hac lege eximatur, quia nullum creatum
est causa sui ipsius. Quod ipsum ipsa si-
mul probat Scriptura, dicens Genes: I.
â vers: 16. ad 20. exclusive; Fecit Deus duo
illa luminaria magna! luminare majus ad
præfecturam diei, & luminare minus, ad præ-
fecturam noctis, atq; Stellas. Et collocavit,*

*ea Deus in Expanso Cæli ad offerendum lucem super terram. Et ad presidendum diei ac nocti, & ad distinctionem faciendum inter lucem hanc & tenebras: viditq; Deus id esse bonum. Sic fuit vespere, & fuit manè diei quarti. Unde inclarescit satis, solem æque ac opera reliqua creata. Deum habuisse Causam suæ productionis efficientem, & quidem die ipso quarto. Oggerunt interim nonnulli pagani, ac non tam improbant causam, quam omnimode convellere allaborant datum Solis terminum, ejusdem somniantes æternitatem, quando dicunt, quod à primis tribus creationis diebus fuit dies, Ergo & Sol vel ante fuit, vel tum statim incepit esse, vi hujus Canonis: *posito effectu, necesse est causam ve esse vel fuisse*. Dicunt etiam tertio die fructificationem existuisse plantarum; Ergo & Solem; nam nullus effectus est sine causa. Dicunt deniq; Solem, quæ simplex est, præcessisse corpora corruptibilia, ut plantas; quia omne simplex prius est composito. Verum ad has eorum objectionum machinas respondemus primo in genere, & inde in specie. In genere hæc sibi di-*

Et putent, quod à natura, quam nos habemus *constitutam*, ad illam tunc *constituendam* argumentari absonum est; tum quia Deus in producendo hoc universo, rebus se minime alligavit naturalibus, tum quod plerique Patrum pie interpretantur placuisse Deo creationem plantarum præmittere solis, ut eo ipso ostenderet, se ceu causam primam, posse pro arbitrio suo producere res extra ordinem absq; secundis. Adeoq; spectavit Deus in Creationis opere, non operum excellentiam, sed suæ liberrimæ voluntatis beneplacitum, ac immense potentia gloriâ. Et hinc demum si in specie foret lis peragenda, exulabit forsân Solis æternitas, ex dicto supra allato Genes: i. quod *diem* creationis Solis dicit esse *quartum*, tum ad everfionem consequentiæ & ipsius probationis in prima ac altera objectione, repetimus datam distinctionem inter *naturam constituendam* & *constitutam*, de quâ loquuntur Canones isti. Pari quoq; ratione subvertimus tertii argumenti antecedens, partim ex ante dictis, cum ab
imper-

imperfectis ad perfectiora tendere voluit Creator; partim etiam limitatione, nempe *ea* corpora simplicia, quæ *ceus materia* substabant compositis, antecedere debere, non item stellas. Proinde oggerant *pagani*, regerant alii, manet interim certum, manet immotum, *Deum* stare causam Solis *efficientem* & quidem quarto Creationis die.

§. IV.

Primam Solis causam internam seu *materiam*, in hoc paragrapho explicaturi, asseveramus eam esse *lucem primogenitam*, quoniam creavit Deus primo Creationis die substantiam lucidam, discrimen daturam diei & noctis, ut dictum est. Quæ ipsa lux, aut fuit â Deo elapso isto triduo, *conservata*, aut *destructa*; quod posterius pernegamus; quia effectus fuit causæ suæ efficienti probatus & bonus, sequitur itaque eam fuisse *conservatam*. Si jam *conservata mansit*, conservabatur utiq; lux ista vel *perfecta*, vel *imperfecta*: Sed non *perfecta*, quia si completa fuisset, seorsim cerne- retur in mundo jam perfecto, adeoque

referretur vel ad *Angelos* quod fallit, quia sunt immateriales, vel ad *Cælum*, sed & illud male, quia istud natura non lucet; vel ad *Elementa*, & pariter inepte, quia terræ indolem non agnoscit, aquæ non novit, Aëris neque recipit, verum etiam naturam ignis subterfugit. Vel demum referretur hæc lux ad *plantas*, vel ad *metalla*, vel ad *animantia*, quod quam absolum foret, mea non refert pluribus dicere. Ergo jubet ultimo naturæ ordo & cogit necessitas, ut frustra tentatis singulis, referatur hæc lux ad *stillas*, & inde ad *Solē* ceu *imperfecta* ac *materia*, quæ quarto die in productione Solis, *debitam* nacta est *perfectionem*. In quibus ex parte quidem nobis consentit *Pererius*, sequentia argumenta obijciens parti adversariæ: (α) quod Deus primum creavit Cælum & terram imperfecta, & quia Cælum est quasi primum mundi corpus (animata si exceperis) quod prius cæteris suum ornatum nancisceretur, fuit primia lux cælestis, lux Solis. (β) quia infirma fuit alia quædam lux, singula ea præstare, quæ hæc

hæc præstitit ex verbis Mosis. (γ) quia
 hujus lucis & Solis erat idem officium,
 discrimen scilicet ponere inter diem &
 noctem: & quæ plura demum habet,
 hujusmodi *Pererius*. Verum cum ex
 allatis hisce non dum constat, an lux
 hæc *nudam qualitatem*, non substantiam
 importavit, subjungimus nos primo no-
 stram sententiam, pro certo statuen-
 tes, eam fuisse *substantiam*; quia fuit ter-
 minus Creationis, quod apparet ex ver-
 bis Creationis, *sit lux, & fuit lux*: Non
 tamen Solam, sed *substantiam* cum *occi-*
dente, quia corpus fuit lucidū. Ac dehinc
 refutamus *Pererium*, qui quidem tan-
 dem consentit, *lucem* hanc fuisse *substan-*
tiam, interim tamen rem adeo perversit,
 ut dicere non vereatur, solem *materiali*
suâ, figura, magnitudine & densitate, pri-
 mo statim die perfectum fuisse, *lucem*
vero, motum ac potentiam producendi esse-
ctus, quarto demum die data esse. Quod
 quantam sapit absurditatem, partim e-
 lucet ex parag: præcedente, partimq;
 jam demonstro: i. quia gratis dicit
 lucem hanc Soli *formam* dare, quod se-

quens refutabit parag: 2. quod negat
foli *lucidam materiam*, quando dicit lu-
cem die quarto traditam esse, & 3. po-
nit *figuram*, ponit *magnitudinem*, ponit e-
tiam *densitatem* primo die *perfecta*, & ta-
men tollit *formam* per quatrimum. Sunt
deniq; nonnulli alii, qui plane negant,
lucem hanc lucidam fuisse *substantiam*, quo-
rum objectionem cum ejusdem reso-
lutione, qui scire cupit, adeat Instit:
Clariss: Sperlingi. Interim certo ma-
net terminus creationis substantia con-
juncta accidenti; quod si observat idem
ac *tropicam locutionem* distingvit à *pro-*
pria, solidi nihil habebit, quod regerat,
quia nec substantia, nec lux dies pro-
prie dicuntur; nec agimus hic de om-
ni luce, sed de primogeniâ tantum.

§. V.

Leviter sic posita unâ solis causâ in-
ternâ, sequitur ut properemus ad al-
teram, nempe eam ipsam, quæ dat ei
suum esse specificum, quæ causat affe-
ctiones, quæ format effectiones. Cum
autem qualis ipsa in se sit, nobis ab-
sconditum fuerit, reponimus in locum,
ejus

ejus affectiones, quæ in suo demon-
strantur loco, dum illi, qui spernunt
hanc simplicis ignorantiaë confessio-
nem, dicunt solis formam esse vel *ani-*
mam vel *lucem*. Nos vero illorum ine-
ptiis non vacantes, negamus jam sta-
tim *motum solis localem, varium, perpetuum,*
certissimum, ab anima intelligenti emanare;
ac reponimus eundem unice depen-
dere à formâ, quam in principio pa-
rag. indigitavimus, nempe *naturali*, non
autem *rationali*: tacemus etiam *perver-*
sam explicationem dicti, apud Daniel: 12. 3.
expressi; dum reponimus similitudinem
hanc non in intellectu vel ratione, quâ
carent astra, sed in fulgore constare:
tacemus pariter quod dicunt ex dicto
Job. 25. v. 5. *stellas vel solem immundum*
esse, ac ideo constare animâ rationali; quia re-
ponimus Solem *immundum* dici in com-
paratione cum *Deo*, nec tñ. qua *imundus*
est, constare *animâ*, nam si hoc valeret,
constaret utiq; *animâ rationali*, quidquid
unquam existit. Deniq; tacemus tor-
tuosam explicationem dicti *Es: 44. v. 23.*
Item quod animam habebit Sol, quia

dicitur *laudare Deum*, dicitur *largiri sub-*
lunariibus animam: ac singulis hinc bre-
viter reponimus (α) quod dictum
Proph. 1. continentem non contentum,
2. non solis animam sed quandam *προ-*
σωποποιαν arguit: (β) fecit Deus solem
in fine cum intellectu suo, non solis.
(γ) laudat Deum Sol, non effective, sed
objective. (δ) formam singulis rebus in-
esse per *Creationem*, tamquam per *prin-*
cipium primum, & solem dicimus non
specificare, sed adesse ceu *causam adju-*
vantem universalem in generatione. Adeo
etiam hic improbamus non tam *divi-*
sionem, sed in loco incongruam *applica-*
tionem, quando scilicet dividunt animam
in *Generalem & Specialem*, & *formam* vo-
luntariâ ignorantia contemnunt: id est
male dicunt generalem istam, meta-
phoricam ac analogicam animam ef-
se tantum *ἐνεργητικὴν*, hoc est *activam*, cui-
vis Creato indito ad munia sua expo-
nenda; ut hinc etiam aliorum præoc-
cuparemus objectionem, qui cum So-
li *formam* ponunt *substantiam lucidam*, sic
colligunt, *lux soli forma est essentialis, quia*
omni

omni lucido forma est & quidem essentialis:
 Verum pariter male. Nam notum est
 (a) si de luce *in genere* discurremus, e-
 rit eadem *accidens*, & nullum accidens
 fit unquam *substantia*, nedum *forma*. (β)
 si discursu *speciali* ad lucem *primogeniam*
 provocamus, constat ex parag: priori,
 quod ne illa sola *substantia* fuit, sed con-
 juncta cum *accidente* (γ) est *omnis lux*
visibilis & formæ invisibilis. Sed cum ad-
 vertere necesse sit acerrime nobis à Pe-
 ripateticis objici, *intelligentiæ Solis for-*
mam esse: Respondemus his cæteris re-
 lictis, ac dicimus, nos *intelligentias* qui-
 dem quoad suum esse, agnoscere, sed
 diverso prorsus munere, in Scriptura
 manifestato. Concludimus ergo, Solis
 constantissimum motum nec depende-
 re ab animâ rationali, nec à luce pri-
 mogeniâ, nec ipsis *intelligentiis*; sed à
 forma suâ *informante & specificante*,
 quod ipsum roboramus *sylogismo*,
Sperlingio usitatissimo: *Omnis motus natu-*
ralis profluit ex principio interno, seu formâ
informante: Motus solis est naturalis Ergo.
 Præprimis cum ex motus *divisione in*

naturalem & violentum, dispiciamus illam, quæ hic objici solet instantia, de motu naturali respectu *principii passivi*.

§. VI.

Quoniam imponunt nobis ordo naturæ ac necessitas, ut explicemus in hoc parag: alteram solis causam externam, nempe *finem*, ob quem produxit Deus Solem: Idcirco cum varius in se fit, optimum nobis visum fuerit, dividere eundem in *ultimum & subordinatum*. *Ultimus* ille est declaratio opificis gloriæ, nam sol qua nobis famulatur, declarat Deum *bonum*: qua inter tot myriades stellarum motu irrequieto & libero vagatur nunquam confusus, declarat Deum *sapientem*: qua deniq; nec pondere pressus, nec levitate sublatus, magno cum corpore in fluido æthere sustinetur, declarat Deum *potentem*. *Subordinatus* autem solis finis, amat se statim subdividi in *principalem & minus principalem*. Principalis ille consistit (a) in globi totius terreni *illuminatione*, quod apprime patet ex dicto Geneseos 1.14. patet ex luce primævâ, quæ soli præcessit

cessit tenebras dispulsura, quæq; ejus materia deinceps facta est, patet simul ab ipsa experientia, quâ sol nec otiosus est productus, nec alterius alicujus functionis gratiâ, quam ut illuminet. (β) consistit idem finis in temporum *descriptione* & variarum tempestatum *formatione*, quod æque patet ex Genes: capite & versu modo citatis: verba autem hæc sunt in fine versus: *Et sint in signa & tempora*: scilicet Vere, Æstate, Autumo, & Hyeme; item *cum diebus & annis*, (γ) ut adfit Sol ceu *causa universalis, & indeterminata, quæ in corporum sublunarium inanimata ac animata agendo, suctionem, diminutionem, generationem, corruptionem, conservationem ac variarum varias virtutes in eadem imprimet. Auget* namq; Sol singula inferiora, vel blandum calorem, quo alimentum substantiæ suæ copiosius præparatur, provocans, vel è gremio terræ extractum alimentum, eidem iterum infundens: verum *minuit* singulis his subtractis. *Generat* rursus, vim generativam in feminibus latitantem excitando: verum

corrumpit, vel nimio æstatis ardore, vel hyemis rigido rigore. Deniq; taceo ut calore fovens, taceo ut corruptivum frigus propellens, singula sublunaria conservat idem noster sol, ac *varias* tantum intueor virtutes, quas ceu omnium notissimas *imprimit* in mista, in segetes, in ipsum deniq; naturæ heroem hominem: quamvis nec virtutum, nec vitiorum habitum infundat, nec voluntati hominum domineatur, ut specialis quædam nostra declarabit quæstio. Interim nec multum nobis faceffit negotii objectio, desumpta â solis remotissimo situ: nam concedimus solem non agere in inferiora hæc *contactu aliquo corporali & immediato*, sed *virtuali & mediato* ut postmodum. (d) consistit finis ille principalis in eo, quod Sol sit *signum rerum futurarum*, teste citato versu Genes: non tamen ita, ut urgent *Genethliaci*, ac nos posthac rursus refutabimus, sed quatenus *simpliciter* aliquid instantis pronunciat i. *Naturaliter*, quando ex solis motu, ortu, occasu aut vario quovis in Cælo positu

fitu, ceu è causa secunda investigantur
 eventus vel *certi*, ut Ecclipses, vel
incerti ut pluviae, siccitates etc. quæ in-
 certæ manent, (*α*) quia Dei liberrima
 voluntas non est adstricta causæ huic
 secundæ, quin eidem consentiens, ali-
 quando etiam dissentire possit. (*β*) quia
 vires ejus viriumq; ad producendum
 effectum proportionem, non penitus
 exploravit etiamnum quis mortalium.
 2. pronunciat etiam sol futura *Civiliter*,
 edocens jam fore opportunitatem
 arandi, jam plantas ferendi, iam vites
 purandi &c. 3. autem *spiritualiter*, mani-
 festans gratiam aut iram Dei præsen-
 tes aut affuturas, ut Josuæ 10. 12. Math:
 27. 45. Interea permanet *finis ille minus*
principalis (qui quoq; mysticus erit) u-
 nus & indivisus, erudiendo scilicet nos
 ut ductu solis, concredita negotia fide-
 les administremus, ductu etiam solis
 singulos hominum amore amplectamur,
 cupientes singulis prodesse. Et
 hæc de Causis, cum properare nobis a-
 rimus fit, ad

MEM-

MEMBRUM TERTIUM

Solis affectiones explanaturum.

Efficiens finem, & materia su-
am formam haecenus respexere:
tantò autem exactior etiamnum rema-
net cura, quantò quæ supersunt affectio-
nes, propius assimilari possunt vel ma-
ri scrupuloso, mari scopuloso, scopuloso
dico scopulo, vel alii cuius rei, quam
aggravat difficultas difficilis. Inte-
rim legimus Clariss: Sperlingii ve-
stigia, quibus advenimus, ac insuper
unumquemq; rogatum imus, ne quis
hac de re offendatur, sed si in quibus
erraverimus, placidus nobis ignoscat
ceu iis, qui nullam aspernantur infor-
mationem,

§. I.

Affectionum prima fuit solis inter Pla-
netas medietas, in subjecto cælo, ut
quartus cum primo, & tertius ab ul-
timo limites inter duas quasi trigas con-
sti-

stituat, *Saturnum, Jovem & Martem* ab una parte, & *Venerem, Mercurium*; tum *Lunam* à parte alterâ habens. Verû cum non possumus id ipsum evincere argumentis, quæ nihil *Matheseos* sapient, licebit nobis veniâ impetratâ *Physicorum & Mathematicorum* industriam jungere, ac nostram sententiam declarare. I. Ab *Eclipsi solari*, factâ interpositione *Lunæ*, quoniam, omnium erit consonum votis, id esse superius fidus, cujus lumen tollitur corporis opaci interpositione, ut *Lunæ. 2. à negatione vacui*; nam evictâ jam *Lunæ* existentia inferiori, dicimus *Venerem* quoq; & *Mercurium*, intercedere inter solem & Lunam, quum alias vacuum daretur, maximum istud spatium, quod observarunt *Astronomi* inter Solem & Lunam 3. à simili, quia quâ Majestate quis vidit Regem inter subditos, eodem quoq; fulgore videbit Solem, non tantum inter reliquos planetas, sed & stellas fixas: sed convenit, Regi subditos illustrare & jura dicere, in medio eorum accumbendo. Ergo & Solis erit, à medio loco singulis stellarum

larum reliquarum suam largiri lucem. Adde etiam simile à corde. Indeq; data hac occasione, concedimus *Wendelino*, stellas habere *nativam lucem*, & ipsam etiam lunam; concedimus pariter *inequalitatem lucis nativæ*; concedimus demum *diversitatem luminis mutuatitii*: ita tamen ut prælio hoc secundo ejus atterantur copiæ, & solis lux æque ad singulas stellas pertingat, qua nec est *subjective calidus*, ut vult *Wēdelinus*, & postmodum dicetur, sed *virtualiter*; nec suprema aëris regio, *per se* magis Luminis habeat hac nostrâ, nempe cum cœlum sit serenum, sed interdum *per accidens*, nebulis aut nubibus nostras oras infestantibus. Ac non otiose tantum pertingat beneficio radiorum, illa ipsa lux, sed & illuminet, quod probamus 1. *Testimentio Mathematicorum*, qui dicunt planetas eo esse lucidiores, quo sunt soli propiores. 2. *ex situ solis medio*, qui modo ostendebatur. 3. à *Luna* lumen non tantum mutuatitium probante, sed & *diversum*.

§. II. Diximus pariter in data definitione Solē esse planetarū *maximum*, cum ob *corporis sui vastitatem*, quam optime novēre *Astronomi*, tum ipsam *lucis copiam*, quam probat una cum Scripturā etiam moderna experientia tam clara, ut nec magis lucidus, nec major quoad corpus fit Sol tempore *matutino*, quam *meridiano*, licet ob *medii diversitatem & vaporum* eo maxime tempore congregationem, *apparenter saltem* id demonstrari potest. Adeoq; concedimus rursus *Wendelino*, corporis solaris magnitudinē non probari posse primo, ex dicto Gen. i. ita tamen ut nec finis, nec effectus ex sententiā ejus propius determinent eam. Nam finem in plurimis eundem respicit *Luna*, & effectus realis realem arguit causam, non autem in omnibus determinat quantitatem. Manet ergo quod æq; quoad *corpus ac lucem* fit maximus. Cui affectioni aliam quoq; nempe proxime subsequenter addimus, dicentes corpus illud solare, etiam esse *respective simplex*, non prout

C

oppi-

opponitur *composito* ex genere & differentiâ, ex esse & essentiâ, ex actu & potentiâ &c. aut demum ex materia & forma, sed prout opponitur *misto*. Quibus etiam quartam solis affectionem annectimus, solem omnium reliquorum planetarum & stellarum esse lucidissimum; probaturi tam exinde, quod solus ille sufficeret ad producendum diei lumen cæteris remotis, illi autem nullatenus amoto hoc: quam hinc quod ad nos usq; ejus lux se extendit per radios (ut supra paulo meminimus) quod non foret si lux solis esset calida subjective, ex sententiâ *Wendelini*.

§ III, Quoniam hoc loco, ut prius, incidit mentio in *calorem solis*, è re esse videtur, paucis de isto heic agere, quod facturi, negamus primâ *ignis substantiam primo calidam, fuisse istam lucem*, cujus mentio fit Genes: i. v. 8. Nam vel *minima scintilla* manui nostræ admota, fortissime eandem adurit parum lucens: Contra vero *lucida substantia* in putridis lignis magis lucet, lucet quoq; in oculis felium, & non calefacit. Sin di-

xerit quis eandem nihilominus ignem fore, rationem det, cur ignis iste lucidus non calefaciat, aut si in majori quanto affuerit, non comburat. Deinde quod *lux* & *calor* adeo sint diversa, ut *caliditas* non sit aliqua *solus affectio*, (quare nec in definitione mentionē ejus fecimus) evincere properabimus hoc argumento: Si calor toto hoc universo, tantum est specie unicus, est quoque adeo ignis proprium, ut non sit qualitas ab eodem separata, nedum à sole quaedam copia in partem sublunarem diffusa: sequitur caliditatem non fore Solis affectionem: Sed V. P. E. P. Antecedentis singula membra probaturi, dicimus I. *membrum* inclarescere ex *isdem effectibus*, qui *specie eandem* arguunt *causam*: scilicet ponas licet *calorem Cælestem*, ponas *Elementarem*, ponas *Vitalem*; habeas tamen eandem *per se calefactionem*, (licet gradu distantem) sumas eandem *attenuationem*, accipias *solutionem*, referas *digestionem*, ne dicam, eandem possideas *concoctionem*. Verum ponas pariter licet *calorem Solis*, ac diversam prorsus

calefactionem senties, ceu *per aliud*. 2. *Membrum* hac nititur ratione, quod nemo nobis neget, calorem referri posse ad qualitates tactiles, quæ sensum tactus non afficiunt, nisi ipsa quoque substantia affuerit organo. Indeque si tandem exceperit quis, *ignem internum per externum calorem excitari, uniri atque sic per vim unitam subjectum consumere proprium*: dicimus hoc non esse in controversia, nisi intelligas calorem id præstare quæ accidens est, & sic id negamus ex prioribus. 3. *Membrum*, optime elucet (α) quia ignis iste in sole dudum foret exhaustus, (β) foret violentus, & nullum violentum est adeo diuturnum, ut possit per tantum spatium durare & ad nos descendere. Interim novimus eum, aliter qui sentit, *ad prius responsurum, Deum istum defectum in dies supplere*, sed male: Nam ut taceamus creationem, quæ sextum diem, tamquam sibi ultimum videbat, necesse esset ut Sol quem naturaliter emisit, naturaliter reciperet ignem. Quod si ceu verum quis assumit frustra tamen laborabit, quoniam ignis ille validissime expulsus,

â so-

à sole arceret rediturum; Sin Sol locum
 adveniēti relicturus, non æq̄ ab omni
 parte ignem emitteret, rogamus ratio-
 nem assertionis reddat: Quibus adde
 montes, perenni contactos nive, can-
 dentes glacie. *Ad posterius* te etiam re-
 sponsum novimus, quod scilicet *solis*
comitetur iste ignis radios, ab eū ut terram
petat directus; hoc tamen nihil aliud est,
 quam motum afferre violentum, datā
 hac causa extrinsecus movente: qui
 motus nec diuturnus permanebit, licet
 exemplum idem desumerit à *sanguine,*
 quippe quis nostrum ignorat, sangui-
 nem spiritusq̄; non *violenter* sed *natura-*
liter ascendendo descendere ex princi-
 pio sui motus interno, nempe forma, a-
 ctionibus istis præsidente. Verum quid
 refert hisce diutius immorari, videmus
Wendelinum duobus ceu palmariis argu-
 mentis, viam sternere suæ sententiæ,
 quorum summa est, quod *nec scriptura,*
nec experientia contradicit ille, nec negare
possumus nos, soli competere pleraq̄ essen-
tialia, igni nostro inferiori communia. Ad
 quod Respond: I. *concedendo,* nam sit quod

non contradicit *scriptura*, *scriptura* tamen non est norma *rerum Physicarum*, quia exprimit interdum rem, relinquens Phyfico modum rei indagare. 2. *Negando*, quoniam ubi ille ad experientiam, minori iudicio invalidam provocans, dicit *maiores putat (per se) cognosci a stum à sole verticali, quam à remoto igne quantumvis maximo*; reponimus nos ipsi, quod immemor hic est propriæ naturæ ignis, quæ *in adstans*, non autem *in distans* operatur. Nec juvat dicere superiora loca ideo esse frigida, quod *calorem impediunt frigidiores quidam montes*, quia dicere Solem esse igneæ naturæ & tamen datis his impedimentis, non posse illum operari in adstans, sed potius in distans, est condictorium, est contrarium experientiæ sanæ. Præterea & heic observabit, quod diximus prius in initio parag: nempe ignē ubi copiâ affuerit maiori, proprium consumere subjectum. 3. Respond. *Erratum demonstrando*, ubi solis ac ignis communem indolem probaturus, assumit loco probationis *essentia ignis* (utor verbis ipsius) sed *remota* maxi-

maxime, si propria forent, ut procul
apparere figurâ rotundâ, lucere, mica-
care &c. quod fallit & ceu otiosum præ-
terit, *essentiale proximum*. quod iam sæpius
diximus, sæpius etiam à Sole removi-
mus. His adeo sublatis, nec concede-
re possumus solem calefacere per *mo-
tum*, siquidem inter agens & patiens,
contactus intercedat necesse est, sed quis
contactus est inter motum in Cælo &
nostrum Aërem? Deinde ut taceamus,
quod mundus ex hac assertione, spatio
unius diei caruisset *calore* regnante Jo-
suâ, Jos: 10. v. 12 & seqq. vel ipsa *Luna*,
foret calidissima, quia nobis ut proxi-
ma, sic velocissime cursum suum absol-
vit. Neque concedimus Solem ca-
lefacere per *lumen* aut *radios*: quoniam
in genere considerata sunt *entia intentio-
nalia*, quæ reale quid ut calorem, aut
substantiale, ut ignem nequeunt pro-
ducere: Et in *specie* circa *lumen* hæc sunt
notanda: quod dies hiberni æstivis in-
terdum sunt lucidiores, & noctes fere-
niores: semper tamen eo sunt frigidio-
res noctes, & dies non calidiores. Ver-

bo; Si Sol calefacit per lumen, ut lumen, quæ erit ratio, quod luna, squamæ piscium &c. aërem non calefaciunt? si ut Solis lumen est, hoc præstat, det quis nobis rationem discriminis, inter alterius & Solis lucem, cum in specie conveniat. Nedum calefacit *in specie* per *radios*, ceu *per se*, quia anno unoquoque sunt illi æquales, verum non calor. Ergo unice reliquum est & tutissimum, dicere solem calefacere *per effluvia*, extrahendo scilicet atomos igneas potissimum è terra, nam continent in se quoque ignem corpora mixta, qui deprehensus elicitur, ubi agitantur, *ut supra*. Dum idem Sol beneficio suorum radiorum, secum pariter unit ac colligit ignem per aërem dispersum, ac illuc projectum à *Vesuvio*, monte in Campania, *Ætna* in Sicilia, *Hæcla* in Islandia & quos plures numerant *Geographi*. Adeoque dū distingvimus inter terræ *essentiã* & *existentiam*, inter *corpora simplicia* & *mixta*, inter atomos *ligatas* & *liberas*, una cū *calore* ipsam quoque in aëre adesse *Ignis substantiam*, testatur vel nobis tacentibus

Danubius, qui Anno 1573. ita exaruit, ut pluribus in locis aperuerit vadum: testatur ipsa nobis vicina *Muscovia*, quæ etiamnum memorat pagos, memorat sylvas, segetes, quibus ipsum ignem aëri inesse probavit, Anno 1526. Sed ad nostri thematis affectiones revertamur.. §. IV.

Restant etiamnum intactæ quædam affectiones, quas inter & referas Solis rotunditatem, quâ globosus est. Nam sive orientem sive occidentem, boream aut austrum contemplatus fueris conversus, eandem tamen figuram, æq; rotundam spherã, ac eundem æqualiter solem advertes. *Sola figura spherica inter omnes hoc habet privilegii, ut omni ex parte rotundam oculis nostris figuram representet. Adde: quin & finis Solis globosam requirebat figuram ut lumen in terras longe lateq; diffusum dimitteret. Nam à circulo plano tantum luminis duntaxat reflecti potest, quanta est interior dimetiens, in globo autem longe plus.* Ut subtiliter disputat subtilissimus ille Scaliger, citante Wendelino. Quod vero nobis planus appareat Sol, causam demus nimix distantix, quâ non advertimus partes quasdam esse remotiores.

Qui vero solis tollunt *motum*, iniqui fane sunt, cum *scriptura*, quæ evincit solem retro cessisse Esaiaë 38. 8. evincit solem *oriri & occidere*, evincit etiam, quod *exeat sol ut sponsus de thalamo suo, ac latetur ut gigas ad currendum viam suam*. in psalmo Prophet 19. &c. tum *ipsi manifestissima experientia*. Nam ultra ducenta septem millia milliarium hora unaquaq; peragrans, æq; libere in cælo movetur ac pisces in aqua & volucres in aere, hoc addito discrimine, quod nec cibi indigus sol, nec regionum commodiorum avidus, nec inimicum aliquem timens, vel huc, vel illuc trahatur imaginatione, sed virtute in prima sibi inditâ creatione, motu simpliciter unico, ferie ut certâ, sic constatissimâ pergit ab ortu ad occasum. Quæ cum egeant ulteriori explicatione, dicimus I. *Solem per se & libere moveri, & non ad cæli ut volunt aliqui motum accomodari*, (α) quia constat hoc ipsum â sacris, quæ attulimus testimoniiis (β) quod nec terra, nec cælum.

pro-

proprie dictum movetur, sed astra & soluna (γ) quia motus ipsi à cælo datus, foret violentus; & nullum violentum est diuturnum, propriâ contradicentium confessione. Adeoq; dum dicimus solem non moveri *volutatione*, vel *conversione*, sed *progressione*, eaq; non violenta, sed propria; ponimus etiam solem cælum, ut corpus fluidum, secare *absq; vacuo*, quod iterum probaturi sumus à piscibus in aqua, & volucris in aëre; tum demum attendentes ad beneplacitum Dei creatoris, distinguimus inter corpora ea, quæ gravia sunt in *loco suo naturali & violento*, sublatis omnibus cæli partibus densioribus (nam nigrorem quem observarunt aliqui circa polum antarcticum, esse stellas, non *per se* obscuriores, sed *per accidens* ab nimiam distantiam existimamus) tuto statuamus licet solem 2. *virtute propria moveri*, quod probatum imus (I) *à negatione formæ assistentis*, quæ apparet in unaquaq; ferme pagina. (II) *à positione interni principii*, ut constat ex
parag.

parag. 5. Memb. 2. (III) *à declaratione perfectionis in unaquaq; creatura, quod scilicet constat suâ materiâ & formâ tamquam partibus essentialibus. Quibus etiam addimus distinctionem inter corpora sublunaria, quæ naturaliter ab externo principio, diversimode admota suo ubi quiescunt, & solem, qui conditoris singulari beneficiõ, non secus ac reliqua cœlestia, istiusmodi motus est immunis, tam de aliis causis, quam quod ad motum localem (si modo de omni in genere hic agere velis) excepta formali causâ, non tantum concurrit generans naturale, sed etiam is, qui omne quod est creavit, ac dicitur ens supra naturale, relictâ à nobis illorum contradictione, qui dicunt solem naturaliter à principio externo moveri, nam naturale excludendo externum, præsupponit internũ agens. Interim ut 3. probemus, uno & simplici motu moveri solem ab ortu in occasum, neutiquam ab occasu in ortum progressurũ; argumentum adducimus ex Wende: lino hoc modo: Rem unam & numero eandem, uno & eodem tempore, citra sui distensionem & partium distractionem, in partem simul*

simul dextram & sinistram moveri ἀδύνατον
est: Atqui sphaera solis, fatentibus ipsis ad-
versarius, res una est numero eadem: Ergo
citra sui distensionem vel distractionem, co-
dem tempore in occasum simul & ortum,
hoc est dextram & sinistram moveri nequit.
In Majoris probationem exemplo sibi
ponit consolidatam ferri laminā, quam
duo in diversa trahunt diversis & sepa-
ratis vicibus, non autem simul in eo-
dem puncto. Breviter; Annuum motum
dant quotidie diversa puncta, non con-
trarius motus.

§. VI.

Suo autem in descensu, varia signa
Cœlestia, errantia & non errantia exit
Sol visitatum, adeoq; tanto magis va-
rius est & efficax ejus *influxus* in vicif-
situdinum, in generationum, in corrup-
tionum, in ipsarum demum tempe-
statum varietatibus. Credunt cum So-
le converti Heliotropium. Credunt e-
tiam Authores, quod arborum succus,
prius ad radicem collectus, circa sol-
stitium brumale arborum ad summa
se retrahat, ope Solis sursum tendendo.
Breviter; Generantur hujus beneficio
herbæ

herbæ, augentur fegetes, corrumpuntur vegetantia, ut pleraq; hæc & alia affirmata exposuimus in parag. 6. Mēb. 2. (quo & Candidum Lectorem remittimus) præter quod verbo saltem negamus, *ποικην fatalem inferre mortalibus necessitatem, aut in voluntatem eorum exercere dominium*, siquidem ejus rei ventilationem reservavimus ad specialium heic circa finem quæstionum decisionem. Quo fit, ut his velis depositis, stemus promissis, arripiendo manu maxime concisa,

MEMBRUM QVARTUM

Eas, de quibus diximus, cum quæstione alia resoluturum.

Vidimus ὀνομασιολογίαν, peregrinam πραγµασιολογίαν, nunc ergo restant quæstiones heic evolvendæ, quarum unam in duas distribuimus, ut tanto magis distincta proponatur, distincta etiam explicetur.

QVÆST. I. *An à Sole & reliquis astris determinetur voluntas hominum?* Resp.

Inesse Soli & reliquis stellis mirum influxum, quo vel ipsum hominem impugnant, quis nostrum, ceu novum admire-

miretur? Debilitantur namq; magis vires nostræ mediâ æstate, quam nuperrime adventante. Afficimur quoq; varie tam diversis Cæli constitutionibus, ut modo lætemur, modo mœreamur, rebus nostris gerendis cum idonei, tum minus apti. Unde tandem non deprehendimus, quomodo solis & siderum vis in reliquis admissa, solo in homine tollatur: Cum singuli doctorum probant aëris constitutionem magni momenti esse, circa humorum & spirituum mutationem. Non tamen tanti ut per humorem accrescentem & decrescentem, aut per spiritum turbatum valeant astra *directe agere* in voluntatem nostram, quod ipsum convincitur (α) *â voluntatis libertate in agendo, ejusdem indifferrentia & indeterminatâ quidditate, respectu futurorum* (β) *ab ejusdem immaterialitate* (γ) *â defectu contrariarum qualitatum*, nam quæ alterando in se mutuo agent, contrarias possidebunt qualitates (δ) quod habent se astra, ut causas universales, ad omnia sublunaria. Sed *indirecte quod valeant* concedimus, ipsius nimirum

mirum inclinationis partu, à quo ad rem ipsam colligere non valet, nam etiamnum remansit voluntati potestas libera. Indeque dominantur licet astra hominum *temperamento*, & ex temperamento ipsis interdum *affectibus*, qui ut à temperamento fluunt, rationis jugum sæpe excutiunt: nihil tamen *specificando* reliquis nocebunt *studiis*, quæ ab hominis libero proficiscuntur arbitrio, eoque *inorganico*. Huc etiam *instantiam* refer, nempe quod *organo anime corrupto*, ipsa quoque *actio labascit corrupta*, quia eidem ad hanc vel illam actionem disposito, ipsa quoque anima succurrit consentiendo: tum etiam subjungas velimus responsionem dicti *Wendelini*; *Si scilicet de vegetantis, de sentientis potentia operationibus hæc accipiantur utpote de sensuum actionibus, de nutritione, augmentatione, diminutione, concoctione & similibus, quæ ab organis corporeis simpliciter dependent, hominisque arbitrio non subjacent, dubio procul verissima est instantia & non aliter.* Sic tandem singulis his observatis paucis saltem ad sequentem.

QVÆST. II. *An fato Astrologico sui certi
sint limites? Respond:*

NAm dicunt quidem *Genethliaci* sua
præcepta innumerabilibus observa-
tionibus comprobata esse; verum plu-
rimos mortem nihil timentes, occubuisse
constat. Dicunt astra occultam habe-
re vim, item ex Sacris constare, quod
signa sint futurorum; verum nec vim
eorum agnoscimus in immaterialibus,
nec certitudinem de contingentibus.
Addimus etiam quod à particulari, &
contingenti ad universale & necessariū
argumentari, aut incertum per æq̃ in-
certum roborare, ut in omnibus, sic ma-
xime in hoc loco erit lavare laterem, au-
ram captare, aquam haurire cibro.
*Notant sperata, negligunt insperata Si semel
accidit, quod fuit in votis vigili curâ id no-
tatum est. Contrarium si contingit, decies
dimissum, neglectum, negatum est, dicente Sper-
lingio.* Imo imbecillitatis humanæ obli-
tū, cum innumerabili stellarum multi-
tudine, cum admirabili earum varie-
tate, cum quotidianâ & multiplici mo-
D tuum,

tuum, positionum, ipsarumq; configurationum mutatione, etiam tenentur *Genethliaci* momentum horæ, quo vel cōceptus, vel in lucem editus est infans novisse, tum subtiliter applicare fiderum positus ad illud ipsum: si modo suam sententiam servare velint. Et esto quod dicant in omnibus se non erraturos; deprehendant utique stellas quo situ, quo vigore fuerint, cum ille in quem inquirent, nasceretur: At unde tantum fideribus in ipsam nostram mentem imperium? unde tanta potestas? Ut egregie inter Historicos, hac de re differit *Barclajus* in sua *Argenide* libr: II. pag: nobis 243. & seqq: præter quod negat astris influentiam in corpora nostra.

QVÆST. III. *An Sol festo Paschato: tripudiet in ortu* Respond:

Sunt non pauci inferioris subsellii hominum, qui malâ Scripturæ accommodatione, & non meliori ad experientiam provocatione, certâ fide credere, credunt etiamnum, ac nisi pertinaciam ad omnem exosi, locum relinquunt

quant correctioni, vel posthac tenaci-
ter sunt credituri, solem ut omnia sub-
lunaria tripudiasse resurgente Crea-
tore, & tripudiare hodietenus. Verum
si literali hic standum sensu, non tan-
tum Sol, non luna, non cæteri planetæ,
sed & totus & tantus, quantus unquam
est, erit aut fuit siderum exercitus, tri-
pudiaret ita saltans, saltaret exiliens, &
exiliret tripudians: ut taceamus non
debuisse istum saltum, tam brevi auro-
ræ tractu, tam arcto tempore, tam ab-
rupto spatio transigi, sed vel totâ die, ad-
dimus die naturali, Græcis *ἡμέρας* di-
cta. Quia sol per gradus, nunc his, nunc
aliis terræ habitatoribus, citius orienta-
libus, tardius autem occidentalibus
oritur aut occidit, nunquam par-
tes traditas subterfugiens, aut remorâ
patiens, singulis statò tempore vacans.
Tum fit quod experienciâ idem habe-
ant, ea tamen rustica est & fallax, quæ
sæpius admittit contrarium: quamvis
nec negamus vapores, Vere & Autu-
mno liberos grassantes, sic hodietenus

posse hominum oculos ludere, posse etiam hominum oculos decipere, ut olim fefellerunt Rhodienses, qui *Scaligero* jam puero retulerunt, solem exultasse die divi Baptistæ. Quod nos; sed jam de tabula manum. Tui interim favoris sit rogo, *Candide Lector*, me tenerum virgultum non omittere, me herbam gliscentem non derelinquere, sed mihi infirmo vires, imaturo iudicium, & tibi periclitanti vela subministrare secunda, tua ad hoc ipsum Te provocante benignitate. Sic laudem tuam canet istud virgultum, & ex mera Dei gratia accrescet illa herba: Nam ipsæ etiam literæ suam vident imbecillem, suam vident puerilem, vident quoque virilem ætatem!

GLORIA ALTISSIMO!

Vire

Viro Juveni

*Natalium splendore, morum elegantia animi,
cultu poltissimo*

DN. HAQVINO A. WISSING/
Populari ac consanguineo dilectissimo,
in florentissima Acad. Aboensi de SOLE e-
rudite disputanti:

Naturam SOLIS rutili Wising bene volvens,
Eximiam laudem colligis inde tibi;
Quoq; probat presens Tua dissertatio, quare
Laurea pierides mox tibi ferta parant:
Gratulor ergo tibi merito, Literate fatelles,
Cognatisq; tuis, tum simulatq; Patri!
Maeste novis ausis! Rex SOLIS cuncta secundet
Captis! vale longum! deniq; vive diu!
gratulabundus accinebat
PETRUS S. ULNERUS.

Viro Juveni,

Pereximio ac Praestantissimo

DN. HAQVINO WISSING/
Patriotæ ac consanguineo pluri-
mum honorando.

Cernere Phæbejum sidus, jovis ales aduncus,
Que fixis oculis, non tamen ullus homo.
Ferrigenis Wising reliquis præstantior ergo
Censuris, solem quod videas animo.

L. Mg; quamvis festinate

A. MELLIN.

S. R. M. Alumnus.

Nullas præstantiores opes relinquunt suis filiis cordati parentes, quam si eos bonis instructos artibus & bene moratos a se dimiserint. Probat enim hoc ipsum dictum Aristippi, qui cum ad littus Rhodium naufragio ejectus esset, & socii digressuri quærerēt quid ille nuntiari domi vellet, hoc unum referrent iussit: *Eas opes filia parandas, quæ naufragio non perirent.* Scilicet non immerito optimum id audit Patrimonium, quod non rebus pereuntibus suam debet perennitatem, quod nec fluxus fortunæ moderatur, sed virtutibus & doctrinis constans, extra regnum omnis fortunæ procul in tuto adeo positum est, ut lædi ullo modo nequeat. Proinde felix omnimodè censendus sit ille, qui primum à parentibus pie enutritus, etiam ab ipsis dimissus, tali semper litat thesauro, qualem non livor edax, non annorum series, nec fuga temporū, eripere, mutare atq; dissipare possunt. Et quoniam hæc singula in te *Frater sincere amande*, singulariter quadrent, ubi circa veteriorem veterum Persarum Dei imaginem (Solem scilicet) temet exercitaturus, egregium sane profers industrii exercitatoris exercitium, quid ni totus in gaudium? torusq; effundat in læticiam? Et tu ipse pede velox, proporro perge, quò cœpisti, ut nomen & omen olim habeas, meritoque etiam veræ sapientiæ decus audias. Vale!

bas lineolarum fraterno

In Anola raptim scripsi

ad festu adiecit

d. 18. Nov. A. 1685.

DAVID Wising.

Loco in excelso sedem fixisse Musas,
haut iūmeritò fabulati sunt Poëtæ, &
labores, sudorem, vigilas earum ad a-
trianos ducere, dixit Antiquitas: Nam
eo ipso indigitatur, quod rerum sumus
arbiter, montem hunc mortalibus fece-
rit aditu difficilem, ne quid venderet
sine magno labore. Hoc ipsum cogi-
tans perpendit *noster* *Wissing* doctrinâ
ideo *pereximus*, quia ut studiis, vigiliis
ac laboribus se nunquam subduxit, sic
jam ceu calidi sudoris testem, hanc di-
sputationē Marte proprio confectâ, nec
non concinēte compositam, in lucem pro-
duxit, productam defensionemq; corâ sin-
gulis non sine laude deponit. Iccirco
ego huic in paucis dilectò benè cupi-
ens, mihi gaudeo, ipsi gratulor *laurum*
non aurum ambiēti. votisque simul ex-
peto, metam desideratam faustus at-
tingat, *Iurææ lauream mercedem*,
studiis suis apprimè dignam referat,
relatâque plenâ felicitate felix frua-
tur.

Quod optat ejus amantiſſimus
GONAS P. Swanberg
Wex. Smol.

Quemadmodum colonus dum terram colit,
 & semen spargit frugem copiosam tempore
 autumnali expectat; Ita quoque ille qui juveni-
 libus annis, spretis omnibus difficultatibus, vi-
 gili curâ Musis invigilat, studiorum cursu per-
 acto, cumulata reportat præmia. Hæc satis im-
 peramande Dn. Patriota perpendisti, minimè
 ignorans, quod etsi multa artibus incumben-
 ti liberalibus obstant, istis tamen strenue de-
 voratis, immortalis sese in sinuæ corona; quod
 quoque nunc doctâ monstras disputatione egre-
 giâ Te scripta atque defendenda. Ad quod
 laudabile propositum, ex intimo cordis pene-
 tralibus voveo, ut tibi Magnus Rex olympi be-
 nedicat! ut illud tandem tibi ipsimet in bono-
 rem, Patri tuo in solamen, cognatis & amicis
 in gaudium, reipublicæque in utilitatem vergat
 desiderabilem!

adjecit

JOHANNES HORNÆUS.

